

Çanakkale Araştırmaları Türk Yıllığı (95 nci Yıl Özel Sayısı s.161-194)

**SÖZLÜ TANIKLARIN DİLİNDEN
ÇANAKKALE’DE ÖĞRETMEN YETİŞTİREN KURUMLARIN
TARİHİ
(1955-1992)**

**AN ORAL HISTORY OF THE TEACHER TRAINING
INSTITUTIONS IN CANAKKALE
(1955-1992)**

Selçuk UYGUN
Çanakkale Onsekiz Mart Üniversitesi Eğitim Fakültesi

ÖZET

Bu araştırma, Çanakkale’de öğretmen eğitimi veren kurumların tarihi gelişim süreci içinde uygulamadaki etkisini betimlemeyi amaçlamıştır. Çanakkale’de kesintisiz öğretmen eğitimi, “Çanakkale Erkek İlköğretmen Okulu” adı altında ilk kez 1955 yılında başlamıştır. Daha sonraki yıllarda bu kurum farklı adlarda eğitim-öğretimi sürdürmüş, 1992’de kurulan Çanakkale Onsekiz Mart Üniversitesi’nin de temellerini oluşturmuştur. Araştırma verileri, Çanakkale’de, eğitim fakültesi dışında yakın geçmişte öğretmen eğitimi veren “ilköğretmen okulu”, “eğitim enstitüsü” ve “eğitim yüksek okulu” mezunu öğretmenlerle yapılan sözlü tarih görüşmeleri ile toplanmıştır. Bu üç kurumun yapısı, öğrenci durumu, öğretim kadrosu, eğitim-öğretim faaliyetleri ve mezunlarının atama durumları konu başlıkları altında sözlü tarih görüşmeleri ile toplanan sözlü anlatılar analiz edilerek değerlendirilmiştir. Çalışma, yakın geçmişte öğretmen eğitimi veren bir kurumun tarihi gelişim sürecinde uygulamadaki etkisini deneyimlerden hareketle derinlemesine incelediği için önemlidir. Araştırma bulgularında, kurumların gelişiminde sosyal ve kültürel etkenlerin belirleyici olduğu ve kurumlarını etkisinin de toplumsal etkenlere bağlı olduğu görülmüştür.

Anahtar sözcükler: Çanakkale Öğretmen Okulları, Öğretmen Eğitimi, Sözlü Tarih

SUMMARY

The aim of this research is to define the effect of teacher training institutions through oral history method. The first continually teacher training institution in Çanakkale was opened in 1956. In later years, this institution had continued educational period under different names, and it was been basis of Çanakkale Onsekiz Mart University founded in 1992. This research is important. Because it presents a review of the history of teacher training institutions in (in particular) and its results will be clarified to general teacher training (in general). The oral history researches that were made with teachers who graduated from the teacher education institutions except Faculty of Education in Çanakkale and the effects of institutions on historical development process have been reviewed in comparative way. Data was collected from narrations of witness and document analysis. These data was analyzed and evaluated in a descriptive way. According to findings, it has been seen that witnessing that based oral history method as important as printed sources to clarify institutions' social and cultural development.

Keywords: Çanakkale Teacher Training College, Teacher Training, Oral History

Giriş

Türkiye’de ilköğretmen yetiştiren kurum 16 Mart 1848’de açılmıştır (Akyüz, 2007). Bu tarihten günümüze birçok öğretmen yetiştiren kurumdan söz edilebilir (Öztürk, 2005). Çanakkale’de ise ilköğretmen yetiştiren kurum muhtemelen II. Meşrutiyet’in sonlarında açılmıştır (Uygun, 2009). Ancak bu okul hakkında somut bir bilgiye ulaşılamamıştır. Çanakkale’de öğretmen yetiştiren ilk kurum 1955’de Çanakkale Erkek Öğretmen Okulu olarak açılmıştır (Uygun, 2009). Daha sonraki yıllarda bu kurum farklı adlarda eğitim-öğretimini sürdürmüş ve 1992’de kurulan Çanakkale Onsekiz Mart Üniversitesi’nin temellerini oluşturmuştur. Bu üniversitenin halen en büyük fakültesi, öğretmen eğitiminin verildiği eğitim fakültesidir (www.comu.edu.tr). Bu fakültede çeşitli öğretim kademelerine yönelik farklı bölüm ve anabilim dallarında eğitim-öğretim verilmektedir (Uygun, 2009). Ancak araştırma bir sözlü tarih çalışmasıdır. Sözlü tarih, yakın zamanın olgu ve olaylarını konu edinen ve canlı tanıkların ağzından yazılabilen bir tarihtir. Bu özelliği sebebiyle önelliği çok tartışılan bir tarihtir (Thompson, 1999; Counce, 2001). Bu noktada araştırmanın önelliğine yönelik gelebilecek eleştirileri en aza indirmek amacıyla 1992’den günümüze kadar Eğitim Fakültesi adıyla eğitim-öğretim veren Çanakkale Eğitim Fakültesi kapsam dışı bırakılmıştır.

Çalışmanın amacı, Çanakkale’de öğretmen eğitimi veren “ilköğretmen okulu”, “eğitim enstitüsü” ve “eğitim yüksek okulu” mezunu

öğretmenlerin anlatılarından hareketle bu kurumların; yapısı, eğitim-öğretim ortamı, öğrenci durumu, öğretim kadrosu, eğitim-öğretim faaliyetleri ve mezunlarının atama durumları konu başlıkları altında öğretmen eğitimine katkılarını değerlendirmektedir.

Bu amaç doğrultusunda şu sorulara cevap aranmıştır?

a) Çanakkale’de öğretmen eğitimi veren kurumların;

1. Yapı ve öğrenci özellikleri nelerdir?
2. Yönetici ve öğretmen özellikleri nedir?
3. Eğitim-öğretim faaliyetleri nasıldır?
4. Mezunları mesleğe nasıl atanıyordu?

b) Çanakkale’de öğretmen eğitimi veren kurumların tarihi gelişim sürecinde benzer ve farklı özellikleri nelerdir?

Yerel boyutta bir kurumun tarihsel gelişimini derinlemesine irdeleyen ve yaşanmış tecrübelerle dayalı bu sözlü tarih çalışmasının, öğretmen eğitiminin geliştirilmesinde hem özel hem de genel öğretmen yetiştiren kurumlar bağlamında olumlu katkı sağlayacağı düşünüldüğü için önemlidir.

YÖNTEM

Bu çalışmada sözlü tarih yöntemi kullanılmıştır (Baum 1987; Counce, 2001; Gardner 2003). Araştırmacı tarafından hazırlanan yarı yapılandırılmış görüşme soruları, ön görüşmeler ile test edilmiş ve uzman görüşü alınarak geliştirilmiştir. Görüşmeleri 2008-2009 güz yarısında Çanakkale Onsekiz Mart Üniversitesi Eğitim Bilimleri Fakültesi’nde “Karşılaştırmalı Öğretmen Eğitimi Programları” ve “Türk Eğitim Tarihi” derslerine giren lisansüstü öğrenciler* gerçekleştirmiştir. Görüşme öncesi öğrencilere “sözlü tarih yöntemi” ve “görüşme tekniği” üzerine iki hafta (6 ders saati) bilgi verilmiş ve görüşme örnekleri gösterilerek kendilerine verilen “görüşme formu” ile verilerin toplanması sağlanmıştır.

Çanakkale’de 1955’ten 1992’ye kadar farklı programlarda öğretmen eğitimi veren öğretmen okulu, eğitim enstitüsü, eğitim yüksek okulu mezunu kıdemli veya emekli öğretmenlerin anlatıları araştırmanın verilerini oluşturmaktadır.

* Doktora öğrencileri: Berfu Kızılaslan Tunçer, Osman Kartal, Akan Deniz Yazgan, Tugay Tutkun, Yasemin Abalı, Emel Okur.

Tanıklar

Araştırma için ilköğretmen okulundan 6, eğitim enstitüsünden 8, eğitim yüksek okulundan 6 mezun olmak üzere toplam 20 öğretmenle görüşülmüştür. Bunlardan 16'sı erkek, 4'ü kadın öğretmendir. Tanıklara, görüşmeciler tesadüfî yöntemle ulaşımlardır. Araştırmada tanıkların kod adı kullanılmıştır. Kodlamalar isim baş ve soy isim baş harfleri ve görüşülme sırası olmak üzere oluşturulmuştur. Örneğin; bu araştırmanın bir numaralı görüşülen tanığı araştırmacının kendisi olsaydı şöyle kodlanacaktı: Açık ad: Selçuk Uygun 1, Kod adı: SU 1.

Verilerin Toplanması ve Analizi

Görüşmeler, ses bantlarına kaydedilmiş ve bantlardan ağız ve dil özellikleri değiştirilmeden yazıya geçirilmiştir. Yazıya geçirilen metinler, uzman kişi tarafından batlardan kontrol edilmiş ve içerik analizinden geçirilmiştir. İçerik analizi yapılırken öncelikle öğretmen eğitiminin boyutlarını dikkate alan kategoriler oluşturulmuştur. Kategorilere göre kodlanan veriler yorumlanmış ve değerlendirilmiştir. Araştırma verilerinin sunumunda tanıkların kod adı verilerek doğrudan bazı alıntılara da (italik şeklinde) yer verilmiştir. Tanık anlatılarında tekrar eden benzer görüşlerin yer yer frekansı da (parantez içinde) belirtilmiştir.

BULGULAR

a) Çanakkale'de Öğretmen Eğitimi Veren Kurumların Tarihi

1955-1992 yılları arasında Çanakkale'de öğretmen eğitimi veren üç kurumdan söz edilebilir: Bunlar Çanakkale Öğretmen Okulları, Çanakkale Eğitim Enstitüsü, Çanakkale Eğitim Yüksek Okulu'dur. Bu kurumların kuruluş, gelişim ve programlarla ilgili temel özellikleri şöyledir:

• Çanakkale Öğretmen Okulları

Çanakkale İlköğretmen Okulu, 1955-1956 yılında Kirazlı'da yatılı erkek okulu olarak ortaokuldan sonra üç yıl süreli eğitimle ilkokul öğretmeni yetiştiren bir kurum olarak öğretime başlamış, 1956 yılında, Çanakkale merkeze, eski idadî binasına, daha sonra da 1970'li yıllarda Çanakkale Onsekiz Mart Üniversitesi Eğitim Fakültesinin bulunduğu Anafartalar yerleşkesine taşınmıştır (İl Yıllığı 1973).

5 Eylül 1955 tarihli Maarif Vekaleti Tebliğler Dergisi'nde 8.8.1955 tarih ve 405.1/240 sayılı 1955-1956 öğretim yılından itibaren Çanakkale'de bir

erkek ilköğretmen okulu açılması hakkında Müdürler Komisyonu Kararı şöyledir:

“İlköğretim Umum Müdürlüğünün 27.7.1955 tarih ve 29975 sayılı teklif yazısı incelendi; işin gereği düşünüldü:

1955-1956 öğretim yılından itibaren Çanakkale’de Kirazlı Mevkiinde; ortaokula dayalı olarak bir ilköğretmen okulu açılmasına ve gereken tescil muamelesi yapılmak üzere işbu kararımız kopyalarının İlköğretim Umum Müdürlüğünce görülerek Zatişleri Müdürlüğüne tevdiine karar verildi.

İş, Vekâlet Yüksek Makamının tasdiklerine sunulur.

*Uygundur
8.8. 1955
Maarif Vekili
C. Yardımcı”*

Gökçeada’daki Atatürk İlköğretmen Okulu, 1965-1966 yılında öğretime başlamıştır (İl Yıllığı 1967; İl Yıllığı 1973). 1967 İl yıllığına göre İmroz İlköğretmen Okulu’nda 9 öğretmen, 247 erkek 14 kız olmak üzere toplam 261 öğrenci vardır.

Bazı yıllara göre Çanakkale İlköğretmen Okulları’nın öğretmen, öğrenci ve mezun sayıları Tablo 1’de gösterilmiştir (İl Yıllığı 1973).

Tablo 1. Çanakkale İlköğretmen Okullarının Öğretmen, Öğrenci ve Mezun Sayıları

Öğretim Yılı	Öğretmen Sayısı	Öğrenci Sayısı			Mezun Sayısı		
		E	K	T	E	K	T
1955-1956	9	93	-	93	-	-	-
1960-1961	12	278	47	325	81	4	85
1965-1966	26	392	71	463	76	3	79
1970-1971	48	1136	74	1210	228	27	215
1972-1973	66	1311	130	1441	9	2	11

1970’te ilköğretmen okulları ortaokul üzerine 4, ilkokul üzerine yedi yıla çıkarılmıştır (Öztürk, 2005). Bu süreçte Çanakkale Öğretmen Okulu’nun da süresi ortaokul eğitiminden sonra 4 yıl eğitim alınmasını gerekli kılmıştır. Okul, 1973 tarih ve 1739 sayılı Milli Eğitim Temel

Kanunu'nda "Öğretmenlik, devletin eğitim, öğretim ve bununla ilgili yönetim görevlerini üzerine alan özel bir ihtisas mesleği" olarak tanımlanınca 1974-1975 lise adını almış ve Çanakkale Öğretmen Lisesi adıyla 1979'a kadar eğitimini sürdürmüştür. Çanakkale'de 1965-1966 yılında açılan Gökçeada Atatürk İlköğretmen Okulu ve 2006-2007 yılında açılan Ayvacık Anadolu Öğretmen Lisesi, öğretmen yetiştiren kurumlara öğrenci hazırlayan kurumlar olarak varlıklarını Anadolu Öğretmen Lisesi sıfatıyla sürdürmektedirler (Uygun, 2009).

- **Çanakkale Eğitim Enstitüsü**

1973 tarih ve 1739 sayılı Millî Eğitim Temel Kanunu ile tüm öğretmenlerin yüksek öğretimden yetiştirmeleri şartının gündeme gelmesiyle 1974-1975 öğretim yılından itibaren ilköğretmen okulları bünyesinde lise ve öğretmen liselerine dayalı iki yıllık eğitim enstitüleri açılmıştır (Öztürk, 2005). Kasım 1975'te lise ve öğretmen liselerine dayalı iki yıllık eğitim enstitülerinin sayısı, açılan 18 yeni enstitü ile birlikte 33'e çıkmıştır. Bu süreçte Çanakkale'de 1974-1975 eğitim-öğretim yılında öğretmen lisesinin yanında 2 yıllık Çanakkale Eğitim Enstitüsü açılmıştır. 24 Mart 1974 tarih ve 191 sayılı Talim Terbiye Kurulu Kararı ile liseden sonra 2 yıllık Eğitim Enstitüsünden mezun kişilerin ilkokul öğretmeni olması kararı alınmıştır (Dilaver, 1994). Bu süreçte okul, bu ad altında 1982'ye kadar ilkokul öğretmeni yetiştirmeye devam etmiştir (Uygun, 2009).

- **Çanakkale Eğitim Yüksek Okulu**

28 Mart 1983 tarih ve 2809 sayılı kanunla 17 olan eğitim enstitüsü sayısı eğitim yüksek okulu adıyla 24'e çıkarılmıştır (Öztürk, 2005). Bu süreçte Çanakkale Eğitim Enstitüsü de Trakya Üniversitesi'ne bağlı Eğitim Yüksek Okulu olarak sınıf öğretmeni yetiştirmeyi sürdürmüştür (Uygun, 2009). 1986'da iki yıllık eğitim veren yüksek okulun kontenjanın 400 kişi olduğu bilinmektedir (Öztürk 2005).

YÖK 4 Mart 1987 tarihli kararı ile eğitim yüksek okullarının eğitim sürelerinin tedricen 4 yıla çıkarılmasını kararlaştırmış ve bu karar gereğince 1989-1990 eğitim-öğretim yılında eğitim yüksek okullarının tamamı ve dolayısıyla Çanakkale Eğitim Yüksek Okulu da 4 yıla çıkarılmıştır. 1992 yılında kurum "Eğitim Fakültesi" adını almıştır. Aynı yıl kurulan Çanakkale Onsekiz Mart Üniversitesi'nin ilk ve en güçlü fakültesi olan eğitim fakültesinde sınıf öğretmenliği dışında okul öncesi

öğretmenliği ve diğer anabilim dalları oluşturulmuştur (Uygun, 2009; www.comu.edu.tr).

Çanakkale’de bugünkü eğitim fakültesine kaynaklık eden öğretmen yetiştiren kurumların kronolojik ve kurumsal tarihlerinin yanında toplumsal tarihlerinin de ele alınması, kurumların tarihsel gelişiminin çok boyutlu anlaşılabilirliğini kolaylaştıracağı hipotezi ile (Uygun, 2007) bu kurumlardan mezun öğretmenlerin anlatılarının betimlenmesi önemlidir.

b) Sözlü Anlatılarda Çanakkale’de Öğretmen Eğitimi Veren Kurumlar

Bu bölümde, araştırmanın bulgularını oluşturan öğretmen eğitiminin farklı boyutları olarak düşünülmüş beş ana temanın altında yer alan alt temalar bulunmaktadır. Bu temalarla ilgili alt başlıklar şunlardır:

- a) Okul ve öğrencileri
- b) Yönetici ve öğretmenleri
- c) Öğretim faaliyetleri
- d) Mezunlarının atanma durumları

İlköğretmen okulu, eğitim enstitüsü ve eğitim yüksek okulu mezunu katılımcıların anlatıları bu başlıklar altında ayrı kategoriler halinde betimlemelerde bulunmuş ve kurumların tarihi gelişim süreçlerindeki benzer ve farklılıklar yorumlanmıştır.

a) Okul ve Öğrencileri

Bu başlık altında kayıt, yatılılık, bursluluk, karma eğitim, sınıf düzeni, öğrenci olayları konularındaki anlatılar betimlenmiş ve yorumlanmıştır.

• İlköğretmen Okulu

İlköğretmen okullarına öğrencilerin ne şekilde seçileceği yönetmeliklerle belirlenmiştir. 1965 tarihli yönetmeliğe göre bu okulların öğrenci kayıt ve kabul şartları şunlardır (Öztürk, 2005):

- Türkiye Cumhuriyeti vatandaşı olmak
- Bedenen ve ruhen sağlam ve sıhhatli olmak, öğretmenlik yapmaya engel bir özrü bulunmamak (kekemelik, iki gözü körlük, ağır sağırlık)
- Evli ve nişanlı olmamak
- Aday seçilmiş olmak ve seçme sınavlarını kazanmak.

Yönetmelikler bu vb. koşulları gerekli görmekle birlikte uygulama önemlidir. Uygulamada tanık anlatılarına göre öğrenciler Çanakkale

İlköğretmen Okulu'na sınavla alınmaktadır. Sınavlar yerine göre açık uçlu sorularla veya çoktan seçmeli sorularla yazılı şekilde olmakta ve bu sınavların yanında mülakat sınavlarına da yer verildiği görülmektedir. Bu okulu yatılı olması sebebiyle genelde fakir öğrenciler tercih ettikleri bilinmektedir. Sınavlarda daha az başarılı öğrenciler için ise gündüzlü öğrenci kontenjanı da söz konusudur.

Anlatılara göre öğretmen okulunu tercih nedenleri fakirlik (4), zorunluluk (3), yakınlık (1), kısa yoldan iş sahibi olma (2) olarak sıralanabilir. Bu konudaki anlatılar şöyledir:

HY 6: “*Öğretmen Okuluna 1959-1960 öğretim yılında sınavla girdim. O zaman test usulü yoktu. Normal klasik sınav vardı, ondan sonra da sözlü sınava, mülakata çağırıyorlardı.*” MA 3: “*Ortaokulu Lapseki’de okudum. 1961 yılında, o zaman test yöntemi yeni başlamıştı. Testi bilmediğim için yatılı olarak kazanamadım. Gündüzlü imtihana girdim. 220 kişiden 15 öğrenci alındı. Ben de kazanan 15 öğrenciden biriydim.*” AB 1: “*1965 yılında, ortaokul sonunda sınavla girdik. Yatılı olarak girme hakkını kazandım. İlginçtir, benim başarılı olduğumu düşünen ailem istemiyordu, üniversiteye gitmemi istiyordu. Sınava girdim, mülakata girdim. O zamanlar iki aşamalıydı sınavlar, yazılı sınavdan sonra mülakat vardı.*” CK 2: “*O zamanlar bizim aklımıza ya öğretmen olmak ya işte astsubay olmak vardı. Kısa yoldan mesleğe atılmak istiyorduk. Aile fakir olduğu için bir an önce iş gücü sahibi olup kendimizi kurtarmak derdine düşmüştük.*” SÖ 4: “*Ortaokulu okuduktan sonra Öğretmen Okulunu yatılı olarak kazandığım için oraya gittim. Biraz da maddi zorluklar yüzünden... İsteyerek gitmiş değilim, onu da söyleyeyim.*” OD 5: “*Ortaokulu başarıyla tamamlayıp sınavla öğretmen okuluna geçtim. Yakınlığı nedeniyle buraya gönderdiler.*”

Sınavlar yoluyla ortaokuldan sonra başarılı öğrencilerin ilköğretmen okullarına yönlendirilmesi niteliği artırıcı bir uygulamadır (Uygun, 2007). Bu durum anlatılarla da tutarlılık göstermektedir.

Öğretmen okulunun başarılı erkek öğrenciler için yatılı olabildiği görülürken kız öğrencilerin tamamı ve bazı erkek öğrencilerin okula gündüzlü de devam edebildikleri bilinmektedir. Görüşülen tüm öğretmenler yatılılığı, okulun bir avantajı olarak değerlendirmiştir. Çünkü okulu tercih eden öğrencilerin çoğunluğu köy çocuğu ve fakir ailelerin çocuklarıdır. Devlet onların barınma, yeme-içme, giyim vb. ihtiyaçlarını karşılamıştır. Bu özellik, anlatılarda sıklıkla ifade edilmiştir.

CK 2: “Kurumun bize sağladığı avantaj yatılı olmasıydı. Devletin imkânlarıyla okuduk. Bir sıkıntımız olmadı. Gündüzlü okuyan arkadaşlar sıkıntı çekti. Yatılı olmanın getirdiği bir disiplin de vardı. Dersler bitince ara veriyorduk. Sonra etütler başlıyordu. Etütler bitiyor, herkes yatakhaneye çıkardı. Sabahleyin yine belli bir saatte kalkılır, kahvaltı yapılır, ondan sonra yine dersten önce bir etüt yapılırdı.” SÖ 4: “Yememiz, içmemiz, giyinmemizi devlet karşılıyordu. Yani askeri okullar gibi, askerlik eğitimine benzer şekilde eğitildik zaten biz.” Okulun yatılı olması okul disiplinini de olumu yönde (5) etkilemiştir. Özellikle üst sınıflardaki öğrencilerin küçüklere “ağabeylik” yaptıkları, büyük ve küçükler arasında sevgi ve saygıya dayalı bir okul kültürünün varlığı anlatılarda öne çıkan söylemlerdir. AB 1: “Yatılıydı okulumuz. Sadece kız öğrenciler gündüzlü olarak gelirlerdi. Kızlar yatılı değildi. Kızlar 50 kişiydi. Güzel tarafı da buydu. Düşün 400 öğrenci var 50 tanesi kız. İşte diyelim bir sınıfta, 30-40 kişilik sınıfta 4-5 tane kız var. O kadar nazik olmak zorundasınız ki. Çünkü bir şekilde arkadaşlık kurmak istesiniz. Ve çok kibar durumdaydık.” OD 5: “Okulun yatılı olması, öğrenciler arası ilişkileri çok geliştiriyor. Arkadaşlarla iç içeydik. İlişkiler çok gelişmişti. Her şeyi paylaşırdık.” SÖ 4: “Üst sınıflar gerçekten ağabeylik görevi yaparlardı. Mesela bir şey sorduğun zaman yardım ederlerdi.”

Kirazlı köyünde açılan ve kısa süre sonra Çanakkale merkeze taşınan ve şehrin en köklü okul binası olarak bilinen “taş bina”ya taşınan okulun yerleşik bir kültüre sahip olduğu söylenebilir. Okul binasının bazı eksikleri olmasına rağmen bunlar bir olumsuzluk gibi algılanmamıştır (2). Tanıklar, okuldaki laboratuvarlardan övgüyle söz etmişlerdir (2). SÖ 4: “Bizim avatanjımız okulumuz şehir merkezindeydi. Çoğu öğretmen okulu şehir dışındadır. Hele 6 yıllıklar vardır, zor. Okulumuz taş binada (şimdiki Öğretmenevi Lokali, 1892’de idadi olarak açılmıştır, 1956-1971 yılları arasında ilköğretmen okuluna ev sahipliği yapmıştır). Alt kısımlar dershaneydi, üst kısım yatakhaneydi. Üst kısım yatakhaneydi; böyle, hiç bir tane soba-kalorifer diye bir şey yoktu. Kışın öyle yatarlardık soğukta. Orda yatar kakardık ve yani üşütüp hastalanan hiç anımsamıyorum.” SÖ 4: “Bizim okulumuzda laboratuvarımız fena değildi, yeterliydi. Ama bizden kendi araç-gerecimizi yapmamızı istiyorlardı.”

Anlatılarda sınıflardaki öğrenci sayısının fazla olduğu (4), bu öğrencilerin çoğunluğunun da erkeklerden (6) oluştuğu görülmektedir. Sayıca az olan kız öğrencilerin okul kültürüne, öğrencilerin tutum ve davranışlarının olgunlaşmasında olumlu katkı sağladığı (3) söylenebilir.

Sınıf düzeni konusunda bir tanığın şu anlatısı ilginçtir: AB 1: “*Biraz değişik bir özelliği vardı okulumuzun. Ders sınıfları vardı. İşte diyelim ki, matematik sınıfı, sosyal bilgiler sınıfı, Türkçe sınıfı... Biz kitaplarımızı alıp sınıfları gezerdik. Öğretmenlerimiz hep aynı sınıfa gelirdi.*” Bu uygulamanın genel olup olmadığı veya ne kadar süre uygulandığı sorgulanmalıdır.

Tanıkların öğrenci olaylarıyla ilgili anlatılarında yemek boykotu (2), kız yüzünden kavga (1), siyasi kavgaların yaşandığı (2) anlaşılmaktadır. Okulun yatılı olma özelliği doğal öğrenci liderliğini doğurduğu ve birlikte hareket etme anlayışını geliştirdiği söylenebilir. Okulda rastlanan öğrenci olaylarıyla ilgili anlatılar şöyledir: AB 1: “*Bize ‘yoğurtçular’ derlerdi. Karşı tarafta da liseliler vardı* (Bugünkü Öğretmenevi Lokalinin bulunduğu yer öğretmen okulu, karşısı ise Fen Lisesinin bulunduğu Çanakkale Lisesidir). *Bizde kız az olduğu için bizim erkekler, ağabeyler, orada kızlarla falan konuşmaya kalkarlardı ve o zaman kavga çıkardı. Okula bir haber gelirdi, işte ‘liseliler saldırmışlar’; bütün okul boşalırdı, öğretmen tutamazdı. İnanılmaz bir birlik vardı.*” SÖ 4: “*Biz staj yaparken yemek boykotu yaptık. Sık sık pırasa çıkıyordu. O gün pırasa vardı. Toptan yemeği boykot etmek suç! Biz ne yapalım? Ben lider değilim ama liderlerimiz vardı, böyle koordine edenler. Karar aldık. Sadece portakal alıp çakacağız dedik. Öyle yaptık. Öğretmenler de çok şaşırı. Tabi, ondan sonra soruşturma oldu. Arkadaşlardan bazıları birkaç yere sürgün gittiler.*” OD 5: “*70’li yıllara gelindiğinde öğrenci olayları da başlamıştı. Ben (19)71 yılı mezunuyum. Öğrenci olayları öyle yoğunluk kazanmaya başladı ki dersler aksıyordu. Öğrenci olaylarına katılan kişiler dersleri basıyordu. İşte, dersler iptal ediliyor, erteleniyordu; sınavlar yapılamıyordu.*”

1970’lerden sonra öğretmen eğitiminde niteliği daha da düşüren uygulamalara gidilmiştir (Akyüz, 2007). Bu uygulamaların yanı sıra okullardaki öğrenci olayları eğitimi de olumsuz etkilemiştir (Öztürk, 2005). Bazı anlatılara göre bu etkilenmeden ilköğretmen okulu ve eğitim enstitüsü de nasibini almıştır.

- **Eğitim Enstitüsü**

1975 yılında yürürlüğe giren bir yönetmelik ile enstitülere Üniversitelerarası Seçme Sınavı (ÜSS) ile öğrenci alınması hükme bağlanmıştır. Söz konusu yönetmelikte yapılan değişikliklerle 1977’de ÜSS sonuçlarına göre giriş sınavlarına katılmayı hak edip ön kaydını

yaptıracak adaylarla ilgili yeni sınav şekli şöyle belirtilmiştir (Öztürk, 2005):

- Yazılı olarak yapılan Türkçe kompozisyon imtihanına girmek
- Edebiyat, sosyal bilgiler, matematik ve fen bilgisi konularını kapsayan ön giriş davranışlarını ölçecek şekilde yazılı sınava girmek
- Mülakata tabi tutulmak.

Burada sözü edilen sınavların soruları ve cevap anahtarları Milli Eğitim Bakanlığı tarafından hazırlanıyor fakat sınavlar, adayların başvurduğu eğitim enstitülerinde uygulanıyor ve değerlendirmesi de yine bu kurumlarda yapılıyordu. Anlatılarda bu süreç doğrulanırken, uygulamada objektif bir seçim yapılmadığına dair durumlardan söz edilmiştir. Siyasi sorunların ağır bastığı dönemlerde mülakat sınavlarının sorunlu olduğu (4) ileri sürülmüştür.

ŞÖ 9: *“Aslında öğretmen olmak gibi bir niyetim yoktu. O zamanlar üniversite sınavından aldığım puan ve daha sonra mülakat sınavlarına göre giriliyordu. Bir anda kendimi eğitim enstitüsünde buldum.”* ŞC 10: *“Kırsal kesimde bir meslek okulunu bitirip iş bulma amacı öncelikliydi. Ben Endüstri Meslek Lisesi mezunuyum. Ben 78’de hızlandırılmış dönemde okuduk. Siyasi sorunlar vardı.”* Aİ 12: *“Üniversite sınavlarına girdim. O zamanlar işte bazı siyasi şeyler falan vardı. Puanımız tutuyordu ama bizi tekrar burada sınava aldılar.”* SB 14: *“Mühendis olmak çok hoşuma gidiyordu. Ama şartlar beni öğretmen yaptı. 1976 yılında mülakatla yapılan sınavdan sonra girdim. Hatta sınavın bir tanesi iptal edildi. İki defa mülakat yapıldı. Üniversite sınavından geçmiş olma şartı vardı, biz üniversite sınavından geçmiştik zaten, ön kayıtlı girdik”*

Tanıkların anlatılarında eğitim enstitüsüne girme nedenleri çeşitlidir. Çoğunluğu da bilinçsiz ve tesadüfi etkenlerle enstitüye öğrenci olarak kaydolmuştur. Onların enstitüyü tercih etme sebepleri imkânsızlık (3), iş bulma garantisi (2), kısa yoldan meslek sahibi olma (2), yatılılık imkânları (2), yedek subay olma arzusu (1), öğretmen lisesi çıkışlı olma (1) etkenleri olarak sıralanabilir.

KM 8: *“Babam köy enstitüsü mezunu. Bir öğretmen çocuğuyum. Öğretmen olmak isterdik. Çünkü Öğretmen Lisesi çıkışlıyım (1979).”* AN 11: *“Beni ailede yönlendirecek kimse yoktu. Seçim yaparak yada isteyerek tercih ettiğim bir meslek değildi. Kendi imkânlarımızla okumak*

mümkün değildi. İşte öğretmenliği tercih ettik” HB 13: “76-77 öğretim yılında girdik. Babama ben öğretmenlik yapamam dedim. Yedek subaylık hakkı tanınıyor dediler. Yedek subay olmak için eğitim enstitüsüne girdim. İlk göreve balayınca da geri dönüş olmadı.”

İki yıllık eğitim enstitüsünde de erkek öğrencilerden bazıları yatılılık imkânlarından yararlanmaktadır. Ancak okulun yatılılık özelliği okul kültürünün oluşumunda belirleyici bir etken olmaktan çıkmıştır denilebilir. Görüşülen tanıkların çoğunluğu (5) yatılı değildir. Tanıklardan sadece 3’ü okulun pansiyonunda kalmıştır. Dönemin siyasi olaylarının okulun yatılı öğrencileri üzerinde daha etkili olduğu söylenebilir. Hatta siyasi kanaatler bakımından yatılı ve gündüzlü öğrenciler arasında farklılığın da görüldüğü bazı anlatılardan (2) çıkarılabilir.

KM 8: *“Ben gündüzlüydüm. Ama bizim dönemimizde yatılı öğrenciler vardı. Şu anki arka bölümdü (Şu an Anafartalar Kampüsünde C Blok). Yani Salı pazarına bakan bölüm, yatakhane, revir ve öğrenci lokali olarak kullanılıyordu. Hocalarımızda izin alarak biz de ordaki etüt derslerine giderdik. Her akşam, mutlak surette nöbetçi öğretmen nezdinde herkes ev ödevlerini yapar, hocalardan yardım isterdi” NS 7: “Okulumuzun önceden yatılı kısmı vardı. Daha sonra siyasi olaylardan dolayı yatılı kısmı kapandı (1979)” SÇ 10: “Yatılı bölümde belli öğrenciler vardı. Biz gündüzcüydük. Belli bölgelerde belli görüşlü gruplar bulunuyordu.” SB 4: “Okulun kampüsü içerisinde yatılı bölüm vardı. Biz gündüzcü olduğumuz için pek onların içinde bulunmadık.” ŞÖ 9: “Yeme içme, her şey çok güzeldi. Yatılı olduğum için memnundum ben.”*

Görüşülen tanıklardan yalnız biri öğretim ortamından kısmen olumlu söz etmiştir. Onların anlatılarına göre okulda öğretim araç-gereçleri ya yoktur ya da olsa bile kullanılmadığından yok sayılmıştır.

KM 8: *“Materyallerimiz pek yoktu. Sadece resim müzik derlerinde; mutlak surette mandolin flüt, bağlama, işte piyanomuz vardı; resim derslerinde işliklerimiz vardı. Fen laboratuvarı vardı” SÇ 10: “Biz laboratuvara falan gitmedik. Yoktu, hiç hatırlamıyorum, yani olsa aklımda kalırdı.”*

Tanıkların anlatılarında okul yaşantısı veya öğrenci olayları söz konusu olduğunda öne çıkan sorun siyasi bloklaşma (sağ-sol) ve kavgalardır.

Birçok tanık (5), bu durumdan rahatsızlığını dile getirmiş ve bu sorunların onların güvenliği ve eğitimini de olumsuz etkilemiştir.

KM 8: “ o dönemde (1977-1979) siyasi ortamın gergin olmasından dolayı biraz zorluklar çektik. Kapıda bahçede emniyet güçlerinin olmasından dolayı gergin ortamlarda eğitim görmek zorunda kaldık. Hocalarımız anlatır, biz not tutardık. Karşılıklı olarak konular üzerinde tartışma pek az yapabildik. Birinin Ali dediğine diğeri Veli diyebiliyordu .” ŞÖ 9: “(19)78 yılında mezun olacağım yerde 79’da mezun oldum. Gerçekten Eğitim Enstitüsünde bu siyasi durumdan rahatsızdım. O arada hükümet değişikliği oldu; bizi, hükümet değişir değişmez pansiyondan çıkarttılar.” SÇ 10: “Her gün siyasi olaylar olduğu için okula gelirken korkarak geliyorduk. Acaba bi şey olacak mı? bazı günler silahların patladığı da oldu...” HB 13: “Eğitim-öğretim 100 gün ise, bununun 10-15 günü öylesine olaylarla geçiyordu.”

Öztürk’e göre (2005), 1980 yılına kadar enstitülerde okuyan öğrencilerin önemli bir bölümü politize olmuş ve birçoğu bizzat terör olaylarına karışmışlardır. Bu da niteliğin düşmesine neden olmuştur. Bu sonucun meydana gelmesinde, enstitülere öğrenci alınırken yapılan sınavlarda, politik tercihlerin ön plana çıkması en önemli faktör olmuştur.

- **Eğitim Yüksek Okulu**

Eğitim yüksek okulu mezunu tanıklardan çoğunluğu (5) bu okula isteyerek gelmemiştir. Tanıklar, yerleştirme sınavı (3), şartların zorlaması (2) aile isteği (1) nedenleri ile eğitim yüksek okulunda okuma şansı bulduklarını dile getirmişlerdir.

Eİ 17: “(19)84 yılında üniversite sınavıyla girdim. Çift aşamalıydı o zaman sınav. Ailem köyde çiftçilikle tarımla uğraşırđı. Öğretmen olma düşüncesi kafamda hep vardı. Ama Siyasal Bilgiler Fakültesine gitmeyi çok arzuluyordum.” YÖ 19: “Öğretmenlik en son tercihimdi. Üniversite sınavında 24 tercih vardı bizim zamanımızda (1984). Öğretmenlik 20. tercihimdi.” DG 20: “Çanakkale Eğitim Yüksek Okulu’nu kazandım. İlk duyduğumda çok üzölmüştüim. Aslında avukat olmak istiyordum, ama olmadı. Şartlar o şekilde gelişti.” HÇ 18: “Farklı bir meslek düşünüyordum. Ama annemin en büyük ideali öğretmen olmamdı. Çanakkale’de ol, Çanakkale Eğitim Yüksek Okulunu yaz dedi ben de yazdım. 1981’de üniversite sınavıyla girdim. O zaman tek aşamada girdik.” GC 16: “Biz eğitim enstitüsü olarak bir yıl okuduk (1981), ertesi yıl okul Trakya

Üniversitesine bağlandı, Edirneye. Trakya Eğitim Yüksek Okulu şeklinde geçti bizim diplomamız (1983).”

Tanıkların anlatılarına göre üniversite sınavı çift aşamalı olmasına rağmen eğitim yüksek okuluna ilk aşamada girilebilmektedir. Bu uygulama 1990 yılına kadar sürmüştür. Çanakkale Eğitim Enstitüsü, iki yıllık eğitim yüksek okulu olarak yeni bir yapıya dönüştürülünce okul merkezi Edirne’de bulunan Trakya Üniversitesi’ne bağlanmıştır. Bu konumunu, 1992’de Çanakkale Onsekiz Mart Üniversitesinin kuruluşuna kadar korumuş ve sınıf öğretmeni yetiştirmeyi sürdürmüştür. Okulun eğitim süresi 1989 yılında 4 yıla çıkarılmıştır.

Tanıkların okul ortamına ilişkin anlatılarının azlığı dikkat çekicidir. Onlar okul ortamına ilişkin anlatacak pek şeylerinin olmadığını ileri sürmüşlerdir. Yalnız bir öğretmen tanıgın, okul ortamındaki ders araç-gereçleriyle ilişkili anlatısı şöyledir: Eİ 17: *“İyi kötü materyal kullanıyorduk Hatta bazı materyalleri kendimiz hazırlardık. Mesela mevsim şeridini kendimiz hazırlardık. Müzikte belli araç-gereçleri kullanıyorduk. Kullandığımız materyaller mutlaka vardı”*. Bu betimleme ve onların yaklaşımlarına göre eğitim yüksek okulunda öğretim ortamının zengin ve etkili olmadığı söylenebilir.

Tanıkların anlatılarında öğrencilik yaşantılarıyla ilgili bir disiplinsizlik ve öğrenci olayına rastlanmamıştır. Okuldaki disipline önem verdiği bunda da 12 Eylül Darbesi’nin etkili olduğunu düşünen tanık anlatıları da (2) dikkat çekicidir.

Eİ 17: *“Bizim okuduğumuz dönemde (1984-1987) okulumuzun gerçekten disipline çok önem verdiği, çok sıkı olduğunu söyleyebilirim.”* DG 20: *“Çok iyi bir arkadaşlık dönemimiz vardı. Birbirimizle hiç itiş-kakış olmadı. Siyasi olay zaten hiç yaşamadık. Gerçekten bizi hiç siyasi olaylara karıştırmadılar. Gerçi 80 Eylül sonrasıydı ama. Tamamen derslerimize konsantre olmuştuk; okulla-ev arasında. Çok da sıkı takipteydik öğretmenlerimiz tarafından.”*

Eğitim yüksek okulunda disiplinin katı uygulamalarla sağlandığı üzerinde durulmuştur. Bu tür disiplini göstermesi açısından üniversite düzeyindeki gençlerin kıyafetlerine sınırlamanın getirildiğinin belirtilmiş olması anlamlı görülmektedir.

GC 16: *Bizim zamanımızda (1981-1983) bayanlar etek giyecek kuralı vardı. Diğer üniversitelerde pantolon giyiliyordu, ama bizde etek şartı. Erkeklerle de kot pantolon yasaktı. 12 Eylül Darbesi olduğundan mıdır? Alınan*

kararlardan mıdır? Öyle bir orun vardı.” GC 16’nın bu anlatısı, Eğitim Yüksek Okulu öğrencilerinin, üniversite öğrencisi olmasına rağmen diğer öğrenciler kadar özgür hareket edemediklerini de göstermektedir.

- ***Kurumsal Gelişim***

Öğrencilerin ilköğretmen okuluna giriş nedenleri anlatılara göre genelde imkânsızlıktır. Bu okula genelde fakir ve okuma fırsatı bulamayan öğrenciler kaydolmuştur. Okula girişte yatılılık önemli bir etkidir. Öğrenci seçiminde seçim ölçütlerinin daha ciddi tutulduğu görülmektedir. Okulun erkek öğrenciler için yatılı olması, okul iklimi veya okul kültürünün gelişiminde önemli bir yere sahiptir.

Okulun eğitim enstitüsüne dönüştürülmesiyle birlikte olumlu olarak görülen bazı özellikler bozulmuş, öğretmen eğitiminde nitelik düşmüştür. Oysaki öğretmen eğitiminin süresi lise üstüne çekilmiştir. Niteliğin düşmesinin en önemli nedeni, öğrenci seçiminde politik tercihlerin etkili olması ve terör olaylarının okula sıçramasıdır.

Öğretmen eğitiminin üniversitelere bağlanmasıyla birlikte yüksek okul adını alan okulun niteliğinde de enstitüden pek farklı bir değişikliğin olduğunu söylemek güçtür. Çünkü üniversiteler bu kuruma yeterince sahip çıkmamış, daha sonraki anlatılarda görüleceği gibi öğretim kadrosu ve araç-gereç yönden zenginleştirilememiştir. 12 Eylül Darbesi'nin katı disiplininin okulda etkisini göstermesine rağmen bunun eğitime olumlu yansıdığını söylemek güçtür. Üniversite sınavı da doğru öğrencileri seçmede yetersiz kalmıştır.

- b) Yönetici ve Öğretmenleri**

Bu kısımda tanıkların öğretmen eğitimi aldıkları eğitim kurumlarındaki yönetici ve öğretmen özellikleri, iletişim biçimleri konularındaki anlatılar betimlenmiş ve yorumlanmıştır.

- ***İlköğretmen Okulu***

Tanıkların anlatılarında okul yönetiminden çok öğretmenlerle ilgili yaşantılara değinilmiştir. Yalnız bir tanık öğretmen okulu müdürlerinin “deneyimli” kişilerden seçildiğini ifade etmiştir.

SÖ 4: *“İdarecilerimiz falan çok deneyimli kimselerdi. Yalnız o yıllarda (1963-1966) böyle bugünkü gibi değildi. Yazılı olmayan bazı kurallar vardı. Mesela bir müdür olmak için belli kademelerden geçmek gerekiyordu. Baş muavinlik yapmaya bir insanı müdür yapmazlardı.”*

Tanıkların anlatılarına göre ilköğretmen okulunda görev yapan öğretmenler genelde olumlu özellikler taşımaktadır. Bu özellikler; “seçilmiş” (3), “saygın” (3), “disiplinli” (3), “model” (2), “tatlı sert” (2), “öğrenciyle iletişim kurabilen” (2), “arkadaş-kardeş” (2), “sevecen” (2), “sert” (1) kavramları ile ifade edilmiştir.

AB 1: *“Hepsi değerli insanlardı. Oradaki öğretmenlerimizde tatlı sert bir disiplin anlayışı vardı. Ama bunun yanında ağabeydiler, bir ablaydılar. O kadar da saygılıydık öğretmenlerimize karşı.”* SÖ 4: *“Seçme öğretmenlerdi. Bayan olsun erkek olsun gece gündüz yanımızda olurlardır. Ne bileyim, bir aileydik. Yani böyle öğretmenler-öğrenciler bir aileydik.”* OD 5: *“Hocalarla ilişkilerimiz oldukça ileri düzeydeydi. Hocalarımız da gençti. Bizimle beraber oluyorlardı, işte yemekleri beraber yiyorduk. Ne bileyim, yatmaya gidinceye kadar hep bizi yönlendiriyorlardı.”* MA 3: *“Konuşmak gerekirse yeterli öğretmen yoktu. Gelen öğretmenler Eğitim Enstitüsü mezunu idi. Ama tecrübeli öğretmenler de vardı.”* HY 6: *“Öğretmenlerimiz bize çok iyi davranıyordu. Ama bir beden eğitimi öğretmenimiz vardı. Ne yalan söyleyeyim, pek onu tutmuyorduk. Neden? Çok sert davranıyordu.(...) Birinci sınıfta iki tokadını yedim, hayat boyu unutmuyorum, bak kaç sene oldu?”*

Bu anlatılara göre okulda yatılı kalan öğrenciler üzerinde öğretmenlerin daha etkili olduğu ve yatılılığın öğrenci-öğretmen iletişimini olumlu yönde (samimi) geliştirdiği söylenebilir. Çünkü öğretmenler, yalnız derslerde değil ders dışında da, nöbetleşe, etüt çalışmalarında, yemekhanede vb. alanlarda sürekli öğrencilerle birlikte.

• **Eğitim Enstitüsü**

Enstitü çıkışlı öğretmenler okul yöneticilerinden bahsetmezlerken, öğretmenleriyle ilgili çok duygusal ifadeler kullanmışlardır. Onlar öğretim elemanlarının özelliklerini “şefkatli” (3), “arkadaşça” (3), “iyi eğitimci” (2) “yardımsever” (2), “siyasi” (2) “disiplinli” (1), “model” (1) kavramları ile değerlendirmişlerdir.

NS 7: *“Öğretmenlerimiz o dönemde (1978-1979) öğrencisiyle gerçekten anne-baba şefkatiyle ilgilendiler. Hem de çok iyi birer eğitimciydiler.”* KM 8: *“Bizim zamanımızdaki (1977-1979) öğretmenlerimiz biraz disiplinliydi. O dönemde özellikle yaş oranı 40 ve üzerinde olan erkek hocalarımız, baba şefkatinde, bayan hocalarımız da anne şefkatindeydi. Ama bunun yanı sıra sert olan hocalarımız da vardı.”* ŞÖ 9: *“Çok güzel*

yardımcı oldular bize. Güzel eğitim verdiklerine inanıyorum.” SB 14: “Öğretmenlerimizin etkileri mutlaka oldu. Enstitüde öğretmen okulundan gelen öğretmenler ağırlıktaydı. Öğretmen yetiştiren kişiler olduğu için bizim üzerimizde eğitim-öğretimle ilgili çok katkıları oldu. SÇ 10: “Bir öğretmenimin bıyıklarını hiç unutmam. Bir öğretmene yakışır gibi değildi. Ama onlar bize örnek kişiler değildi; kıyafetiyle, giyimiyle, konuşmasıyla, hareketiyle, davranışlarıyla. Yani benim idealimdeki öğretmenler değildi.(...) Hep böyle hakaret ederdi, siyasi hakaretler ederdi.”

SÇ 10’un anlatısında enstitüde bazı öğretmenlerin öğrencilerle iletişim biçimini siyasi kanaatlere göre belirlediği ve bundan da öğrencilerin rahatsız olduğu vurgulanmaktadır. Oysaki Türk Eğitim Tarihi’nde ilk kez öğretmen-politika ilişkilerini ele alan Satı Bey’e göre öğretmenlerin, devlet yönetimi ve ulusal çıkarlar konusuna ilgi duymaları doğaldır. Fakat öğretmenler, çeşitli düşmanlık ve kinlere sebep olan parti çekişmeleri şeklindeki günlük politikaya karışmamalıdır (Akyüz, 2007: 304).

- **Eğitim Yüksek Okulu**

Eğitim Yüksek Okulu çıkışlı tanıkların okul yöneticileriyle ilgili anlatıları olmazken, öğretmenleriyle ilgili anlatıları daha çok şahıslar üzerinde yapılan yorumlardan oluşmaktadır. Sözü edilen öğretmenlerin bir kısmı halen eğitim fakültesinde öğretim görevlisi olarak çalışmaktadır. Onlar öğretim elemanlarının özelliklerini “arkadaşça” (2), “öğretici kişilik” (2) “örnek” (2), “iyi” (1) “adil” (1) “baskıcı” (1), “emredici” (1) kavramları ile değerlendirmişlerdir.

ÖT 15: “(X) hocamız adildi. Arkadaş gibiydi. Herkes dertleşirdi.” YÖ 19: “Valla, öğretmenlerimizin tutumları genelde iyiydi. Okulda sorunlar yaşamadık o dönemde (1984-1987). Biz 3. yıla kaldık zaten. 40 öğrenci alınırdı, bunun 9-10 tanesi anca mezun olmuştur. Herkes bir şekilde dersten kalıyordu.” DG 20: “Ben hayatım boyunca Fiziği sevmedim. Fiziğin kolay olabileceğini, basit olabileceğini öğreten tek öğretmenim (SD)’dir. Yani o kadar sevmediğim dersi bana sevdirdi.” Eİ 17: “Çok değerli hocalarım vardı. Bunun yanında daha verimli olabilirdi diyebilirim. Kapalı bir tutum izliyorlardı bize karşı. Çok açık değildiler. Sanki ilk yada ortaokul öğrencisi muamelesi görüyorduk. Çok baskıcı bir tutum vardı o zaman (1984-1987). Dar kalıplar içerisinde tutuluyorduk.” HÇ 18: “Yüksek okulda kendime örnek aldığım hocalarım da vardı.

Diğer taraftan bunun yanında lise öğrencisiymişiz gibi davranmaya çalışan öğretmenlerimiz de vardı. Onlar her zaman kaybettiler, kaybettiler demeyeyim de eksik not aldılar bizden.”

Tanıkların, öğretmenleri hakkında olumlu ve olumsuz değerlendirmelerde vurgulanan önemli konulardan biri öğretmen-öğrenci iletişimidir. Öğrenciler, öğretmenlerinin kendileriyle düzeyli ve eşit iletişim biçimini arzu etmektedirler. Öğretmenlerinin kendilerine çocukmuş gibi davranmalarında hoşlanmamaktadır.

- **Kurumsal Gelişim**

Tanıklar anlatılarında okullarındaki öğretmenlerinin olumlu ve olumsuz özelliklerinden söz etmişlerdir. Kurumsal gelişim açısından bakıldığında ilköğretmen okulundan öğretmenlerinden söz eden tanıkların daha olumlu özelliklerden söz ettiği söylenebilir. Bu öğretmenlerin bir kısmı kurumun statüsü değişse de görevine devam etmiştir. Yani ilköğretmen okulunda derse giren bir öğretmen, enstitüde de derse girmeye devam etmiş, enstitü öğretmeni de eğitim yüksek okulunda da öğretmenliğini sürdürmüştür. Tanıklar, ilköğretmen okulundaki öğretmenlerini daha “saygın” ve “sevecen”, bulurken, enstitülerde bu olumlu özelliklerin yerini “siyasi ayrımcılıkların”, eğitim yüksek okulunda ise “katı disiplinin” aldığını söylemişlerdir. Kuşkusuz bu tür değerlendirmelerde tanıkların yaş özelliklerinin etkili olduğu bilinmekle birlikte toplumsal veya siyasal değişimlerin de bunda etkili olduğu söylenebilir.

- c) **Öğretim Faaliyetleri**

Bu kısımda tanıkların öğretmen eğitimi aldıkları eğitim kurumlarındaki program, öğrenme-öğretme süreci, sınav ve staj konularındaki anlatılar betimlenmiş ve yorumlanmıştır.

- **İlköğretmen Okulu**

İlköğretmen okullarında uygulanan programlarda zaman zaman yeni düzenlemelere gidilmiştir. 1932-1933, 1937-1938, 1969-1970 yıllarında uygulanan programlarda okul türüne göre (kız öğretmen okulu, 6 yıllık ya da 7 yıllık öğretmen okulu) bazı farklılıklar görülmektedir. 1969-1970 öğretim yılından itibaren ilköğretmen okullarının birinci devre (3 yıllık) programları ortaokul programları ile aynı düzeye çekilmiştir. Millî Eğitim Bakanlığı 1970-1971 öğretim yılından itibaren ilköğretmen okullarının öğretim süresinin kademeli olarak ilkokul üzerine yedi yıla, ortaokul üzerine dört yıla çıkarılmasını; buna paralel olarak aynı yıldan

başlamak üzere birinci sınıf ve müteakip sınıflarda genel bilgi derslerinde lise müfredatı ve kitaplarının uygulanmasını, meslek dersleri ile programa dahil edilen diğer ders, seminer ve çalışmalar için de ayrı bir müfredat ve kitaplar hazırlanmasını kararlaştırmıştır. Buna göre 4 sınıflı erkek ve kız ilköğretmen okullarında doğrudan eğitimle ilgili dersler Eğitim Psikolojisi, Eğitim Sosyolojisi, İlkokullarda Öğretim, İlkokullarda Yönetim, Seçmeli meslek dersleri, 3. sınıfta Eğitim Araçları ve Rehberlik, 4. sınıfta Okul Öncesi Eğitimi, Özel Eğitim ve Halk Eğitimi okutulmaktadır. Bu dersler genelde üçüncü ve dördüncü sınıflarda okutulmaktadır (Arslanoğlu 1998; Öztürk 2005; Uygun 2007). Programlarda yer alan bu vb. diğer derslerin öğrenci algısındaki etkisi önemlidir. Programda aslında genel kültür, alan bilgisi gibi derslerin ağırlıkta olduğu görülmekle birlikte anlatılarda meslek derslerine vurgu yapılması dikkat çekicidir.

SÖ 4: *“Meslek dersleri tabi ki ağırlıktaydı. Bunun yanında fen dersleri de vardı. Yazı çok önemliydi.”* CK 2: *“Bizim zamanımızda (1963-1967) Sanat Okulundan, liseden mezun olup fark derslerini verip de öğretmen olanlar da vardı. Üç-beş ay içinde meslek derslerinin farkını verip öğretmen olarak atanan, o da oldu. Tabi biz çekirdekten yetiştik. O havayı teneffüs ettik. Biz daha idealist yetiştik onlara göre.”* HY 6: *“Eğitim Psikolojisi, eğitim sosyolojisi, öğretim metotlarının hepsini gördük. Biz (19)48 Programına göre yetiştik. Hele o eğitim psikolojisinin 4 yazarı, bir tanesi aklımda kaldı, Mithat Enç vardı galiba, o öğretim metotları yani fevkalade derslerdi. Şuna inanın ben 2+2 yi bitirirken o dersleri bile görmedim desem yeri var.”*

Programlar ne kadar planlı olursa olsun, onların etkililiği uygulamada ortaya çıkmaktadır. Tüm öğretmen okullarında aynı program uygulansa da bu okuldan okula öğretim ortamı, öğretim kadrosu, öğrenci niteliği gibi faktörlere göre farklılık gösterebilir. Çanakkale öğretmen okulundan mezun olan tanıkların eğitim-öğretim etkinlikleriyle anlatıları şöyledir:

AB 1: *“Daha çok metodu kullanılırdı. Ama hayat deneyimleri mi veya örnekler mi, çok ilginçti. Mesela KB diye bir Öğretim Metodu öğretmenimizin uygulamada her anlattığı konuda sanki bir yaşam deneyi vardı. Daha sonra biz anladık ki, hepsi belki uydurmaydı, ama inanılmaz motive ederdi bizi.* MA 3: *“Öğretmen anlatırdı, öğrenciler tarafından da sunulabilirdi.”* HY 6: *“Hocamız anlatır. Anlatım metodu, ondan sonra soru-cevap. Birde bize bu konuya hazırlan, anlat denirdi.”* CK 2: *“Biz öğretmen okulunda öğretmenliği öğrenmedik. Mezun olduktan sonra*

öğretmenliği yaparak yaşayarak öğrendik. (...) Kuru bilgi, işte öğretmen çıkar tahtaya anlatır, öğrenciler sınav olur ve değerlendirme olurdu.”

Tanıkların anlatılarında da görüldüğü gibi genelde dersler anlatım yöntemi kullanılarak işlenmektedir. Yani öğrencilerin pasif olduğu yöntemlerin tercih edildiği görülmektedir. Bundan dolayı bazı tanıklar, okulda öğretmenliği tam kavrayamadıklarını, ancak atandıktan sonra iş başında mesleklerini öğrendiklerini belirtmişlerdir. Meslek derslerine ilişkin anlatılarda vurgu olmasına rağmen bu derslerin öğretmen adayları için tür, kredi ve içerikleri bakımından yetersiz olduğu söylenebilir.

Tanıklar anlatılarında açık uçlu sorulardan oluşan yazılı (4) ve sözlü (3) sınavlardan söz etmiş, çoktan seçmeli sorulara dayalı sınavların olmadığına ve bu tip sınavlarının da olumsuz algılandığına (3) dikkat çekmişlerdir.

AB 1: *“Test diye bir şey tanımadık biz. Yazılı sınavlar, sözlü sınavlar da vardı. Yazılı ve sözlü, klasik yöntemlerdi o zamanlar. Belki de bu anlamda biraz da o zamanın öğretmenleri konuşma rahatlığı yaşıyorlardı.”* SÖ 4: *“Yazılı oluruz, bunu öğretmen haber vermek zorunda değildi. Her an hazır olmak durumundaydık. Sözlü ve yazılı olabilir. Kurallar katıydı. Mesela tek dersten kalıp da okuldan atılanlar oldu.”* OD 5: *“Sınavlar klasik olurdu. Uzun açıklamalı sorular yanıtlanırdı. Orada, hatırladığım, kopya çekmeye yönelik çaba harcanmazdı.”* HY 6: *“Sözlü sınavlar, her gün bir dersten sınava tabi tutuluyorduk. Sınava tabi tam tuvalet giriyorsun, giyim kuşam çok önemli.”*

İlköğretmen okullarında öğretmen adaylarının birleştirilmiş sınıflı köy okullarına uygun yetiştirilmesine de ayrı bir önem verilmiştir. Son sınıf öğrencileri köylere uygulama için gönderilir ve buralarda onlar iki ay boyunca staj yaparlardı. Öğretmen okulları, köy okulu uygulamalarının başarılı geçmesi için, öğrencilerin köylerdeki her türlü barınma ve beslenme ihtiyaçlarını karşılamakla yükümlüydü (Öztürk, 2005).

Çanakkale ilköğretmen okulundan mezun olan tanıklar da genelde şehir merkezindeki uygulamalardan söz etseler de köylerde yapmış oldukları stajlardan da söz etmişlerdir (4-3). Stajlarda öncelikle uzman öğretmenlerin derslerini dinleme-izleme, aday öğretmen olarak nöbetleşe ders anlatımları ve özellikle köylerdeki stajlarda birbirlerinin eksiklerini tamamlama yönünde eleştirel tartışmaların yapıldığı etkinliklerden bahsedilmiştir.

AB 1: “Uygulama git gide biraz basitleşti gibi geliyor bana. Bizden önce yarım dönem gidilirmiş. Yani son sınıfa gelen öğrenciler bir dönem seçilen köylerde okullara giderlermiş. Biz iki ay gittik. İki ay bir köye götürüldük. Küçük Anafarta köyüydü. İşte orada, lojmanda kaldık, on arkadaş. Yemeğimizi kendimiz yapıyorduk. İşte akşam planlarımızı ortaklaşa yapardık. Ertesi günü derslere gireceğiz, o heyecanı yaşırdık. Akşamları da tartışırdık yine. (...) Beşer beşer sınıflara değişik girerdik. Sonra acımasız eleştirirdik birbirimizi, ama kırılmazdık. Orada sanki öğretmen rolü değil de, öğretmenlik yapıyor gibiydik. Öğretmenlerimiz de gerçekten bu işi seven iki bayan ablamızdı. Çok yararlı oldu hepimize.” MA 3: “Şehir içinde her Perşembe bir okul seçilir; iki sınıftık, A Sınıfı Cumhuriyet İlkokulu’na, B Sınıfı İstiklal İlkokuluna giderdi. Orada hem dinlerdik hem de ders verirdik. Diğer üç ayda 11 köye dağıldık.” SÖ 4: “İki ay kadar staj yapardık. Çanakkale’nin köylerinde yaptık stajları. Gittik, kendi yemeğimizi kendimiz yaptık nöbetleşe.” HY 6: “Biz o zaman köylere gidiyorduk. Son sınıfta ilk önce merkez okullarında birer saat, ondan sonra bu üç saten sonra bir güne çıktı. Ama ondan sonra, köylerde 1.5 ay köyde kaldık. Yani köy okulunda, 1.5 ay ordaki köyde bulunan öğretmenlerin nezaretinde uygulamayı yapıyorduk”

Tanıklar, özellikle köy stajlarının kendilerine faydalı olduğu kanaatini anlatılarında yansıtmışlardır.

- **Eğitim Enstitüsü**

İki yıllık eğitim enstitülerinin programları Millî Eğitim Temel Kanununun 43. maddesinin ikinci fıkrasındaki “öğretmenlik mesleğine hazırlık, genel kültür, özel alan eğitimi ve pedagojik formasyonla sağlanır” hükmü doğrultusunda hazırlanmış ve 1974-1975 yılında uygulamaya konmuştur (Öztürk, 2005). Bu programa göre meslek dersleri şunlardır: Eğitime Giriş, Eğitim Psikolojisi (a. Gelişim Psikolojisi, b. Öğrenme Psikolojisi) Ölçme ve Değerlendirme, Ruh Sağlığı ve Rehberlik, Eğitim İdareciliği, Eğitim Sosyolojisi, İlkokullarda Öğretim I-II, Seçmeli Meslek Dersleri (Eğitim Tarihi, Özel Eğitim, Araştırma Teknikleri; Eğitim Felsefesi, Eğitim Araçları, Halk Eğitimi, Sosyal Psikoloji, Okul Öncesi Eğitim, Eğitim Ekonomisi). Özel alan eğitimine yönelik “sınıf öğretmenliği dersleri” adı altında da ilkokulda okutulan derslerin alan ve öğretimi şeklinde (örneğin “matematik ve öğretimi” gibi) derslerin programda yer aldı görülmektedir. Az sayıda da olsa Yabancı Dil, Kültür Tarihi gibi Kültür derslerine de programda yer verilmiştir. Programda ders çeşidi ve

kredileri incelendiğinde meslek ve alan eğitimine yönelik sınıf öğretmenliği derslerinin ağırlıkta olduğu gözlenmektedir.

Tanıklar, eğitim enstitüsünde dersler söz konusu olduğunda en çok sırasıyla şu derslerden söz etmişlerdir: Uygulama dersleri (5), Eğitim Psikolojisi (5), Öğretim Metotları (4), Eğitime Giriş (4), Beden Eğitimi (4) Ölçme- Değerlendirme (3), Türkçe Öğretimi (3), Müzik (3), Resim (2). Sıklıkla ifade edilen dersler, onların algılarında derslerin önemini gösterdiği söylenebilir. Bu dersler de genelde meslek dersleridir.

ŞÖ 9: *“Meslekle ilgili derslerimiz vardı. Örneğin uygulama derslerimiz vardı, Eğitim psikolojisi vardı. Ondan sonra müzik dersi, resim dersi. Bunlar çok önemliydi.”* KM 8: *“Eğitime giriş, metot, eğitim felsefesi, psikoloji, mantık, sosyoloji, felsefe; edebiyat, matematik öğretimi, Türkçe öğretimi, beden eğitimi, resim, müzik... bunları aldık.”* NS 7: *“Mesela bize sertifika verdiler; hem Coğrafya’dan hem Beden Eğitimi’nden. Gittiğimiz yerde bu derslere de girebilmemiz amacıyla.”*

Enstitü programında anlatılarda da görüldüğü gibi “seçmeli sınıf öğretmenliği dersleri”ne de yer verilmiştir. Sınıf öğretmenleri Matematik, Fen vb. alanlarda uzmanlaşabilmektedir.

Tanıkların çoğunluğu (5) Eğitim Enstitüsünde öğretim araç-gereçlerinin noksanlığından söz etmiştir. Öğretim yöntemi olarak derslerde not tutturma (4), takrir (3), soru cevap (2) gibi geleneksel yöntemlerin kullanıldığı görülmektedir. Gözlem ve uygulama, öğretmenlik deneyimi için okullarda yapılan yöntemler olarak belirtilmektedir.

ŞÖ 9: *“Derslerde öyle fazla materyal yoktu. Ama resim, müzik dersinde; onlar araç-gereçsiz işlenmeyen derslerdi. Tamamen takrir metodu. Ders kitaplarına bağlı not tutma sistemi vardı. Yani öğretmen anlatırdı, biz tutabildiğimiz kadar not tutardık.”* SB 14: *“Eğitim enstitülerine has derslere ait ders kitapları yoktu. Öğretmenler genelde bize not tutturuyorlardı. Benim yazım çok güzeldi, ama onun için eğitim enstitüsünde bozuldu hızlı yamaktan dolayı.”* ÖT 15: *“Teorik olan dersleri hocalar anlatırlardı. Sonrasında gözleme gittik, sonra stajımız, işte farklı olan bunlardı.”* GC 16: *“Öğretmen ve öğrenci, bir de kitap onun dışında bir şey yoktu. Zaten çokça not tuttururlardı. Sen de o notlardan çalışır, sınavlara girerdin.”*

İlköğretmen okuluna göre programda meslek bilgisi ve sınıf öğretmenliği alan derslerinin çeşit ve sayısı artmıştır. Buna karşılık öğretimin etkili

olduğu söylenemez. Çünkü öğretim elemanları not tutturma ve düz anlatım gibi geleneksel yöntemleri kullanmaktadır. Onların bu yöntemleri kullanmalarının nedeni de girmiş oldukları kurları ilköğretmen okulundan farklı olarak tanımlanmış derslerde uzman olmamaları olabilir.

Sınavlar söz konusu olduğunda teste dayalı (4) ve yazılı (2) sınavlardan söz edilmiştir.

NS 7: *“Vize sınavımız yoktu. Senenin sonunda final deniliyor herhalde şimdi onlara. Sene sonunda sınavlarımız olurdu. Bir hafta-on gün içerisinde bütün sınavlarımız tamamlanırdı.”* ŞÖ 9: *“Yazılılar da olurdu, test yazılı da olurdu. Test olacağımızı duyduğumuz zaman sevinirdik. Yani test sınavı daha kolay olurdu.”*

Enstitü programına göre uygulama için son yarıyıldan dört haftalık bir süre ayrılıyordu. Öğrenciler bu süre içinde okullarda, olanak bulunursa birleştirilmiş sınıflı köy okullarında uygulamaya çıkacaklardı (Öztürk, 2005). Tanıkların anlatılarına göre ise son sınıfta yapılan öğretmenlik uygulamaları kent merkezindeki okullarda 15 gün süreli olarak yapılmıştır. Tanıklar almış oldukları eğitimi genelde yetersiz (4) görmüşlerdir. Bir tanık ise memnuniyetini uygulama yaptığı okuldaki öğretmene bağlamıştır. KM 8: *“15 gün staja gittim ben şahsen. (...) Öğretmen liseleri dönemindeyse bir aylık bir dönemde köylere arkadaşlarımızı gönderiyorduk. Eşyaları yatakhanelerden sarılıp gönderilirdi ve yine gelirken onları bir bayram coşkusuyla öğretmen olmuşlar gibi karşıladık. Fakat eğitim enstitüsünde sadece okullara gittik, 15 gün okuldan uzak kalarak, son sınıfta staj yapıyorduk.”* Aİ 12: *“Bizi 15 gün staja aldılar. Dediler, Cumhuriyet İlköğretim Okulunda, orada staj yapacaksınız. Oraya gittik, ondan sonra birer saat derse girdiysek o kadar yani.”* HB 13: *“O zaman Arıburnu İlkokulunda staja gittik. Oranın müdürü de bizim ilkokuldaki öğretmenimizdi. Din Kültürü ve Ahlak Bilgisi Dersi vardı. O zaman 15 gün stajımız oluyordu. Müdür o derse giriyordu: “Hadi geç bakalım derse” dedi. Sonra baktım ki, müdür bizi yalnız bırakmış gitmiş, biz de devam ettik kendi başımıza, ama yeterli değildi.”*

Anlatılara göre enstitülerde uygulama eğitiminin işlevini yerine getiremediği söylenebilir. Çünkü hem süre kısadır hem de iki yıllık enstitülerde öğrenci sayısı çok fazladır. Bunun yanında onların birleştirilmiş sınıflarda staj yapma şansı kullanılmamıştır.

- **Eğitim Yüksek Okulu**

1983-1984 öğretim yılından itibaren eğitim yüksek okullarında Yüksek Öğretim Kurulu tarafından yayınlanan program uygulanmıştır. Bu programa göre genel kültür derslerinin program içindeki oranı %61, alan derslerinin % 24, öğretmenlik formasyon derslerinin 15% tir (Öztürk 2005). Program dersleri ve kredileri incelendiğinde alan eğitimine ağırlık verildiği söylenebilir. Özellikle Fizik, Kimya vb. temel bilimlere yönelik dersler programda yer verilmiştir. Eğitim yüksekokullarının 1989-1990 öğretim yılında 4 yıla çıkarılmasıyla revize edilen bu programda genel kültür ve meslek derslerinin sayıları artmış ve buradan mezun olanların ilköğretimin ikinci kademesinde de (ortaokulda) öğretmelik yapabilmeleri için sekiz yan alanın birisinde 3. ve 4. sınıfta 18 kredilik bir ders programı seçmelerine de olanak tanınmıştır.

Çanakkale Eğitim Yüksek Okulundan mezun olan tanıklar en çok sırasıyla şu derslerden söz etmişlerdir: Türkçe ve (Öğretimi) (5) Sosyal Bilgiler Öğretimi (3), Öğretim Yöntemleri (3), Beden Eğitimi (3), (Eğitim) Sosyoloji(si) 3, Eğitim Psikolojisi (2), Müzik (2), Matematik (2). Onların hatırlamada güçlük çekmedikleri derslerin meslek dersleri ve uygulamaya dayalı dersler olduğu söylenebilir.

GC 16: *“Matematik vardı, resmen matematik işlerdik. Fen Bilgisi, müzik, resim vardı. Beden eğitimi vardı. Türkçe, inkulâp vardı. Eğitime giriş, sosyoloji vardı.”* Eİ 17: *“Türkçe, ama Türkçeyi kullanma becerisi kazandırmadılar bize.”* DG 20 *“Türkçe öğretimi, Doğuya tayinin çıkarsa nasıl öğretilir? Tamam, biz teorikte gördük, ama, inanın tek korkum oydu.”* HÇ 18: *“Bunların dışında “yan alan” derslerimiz vardı. Beden eğitimi, sosyal bilgiler, matematik gibi.”*

Anlatılarda da sezildiği gibi bazı derslerin öğretimine yönelik doğrudan ders olsa da, örneğin Temel Fizik, Temel Kimya gibi derslerin bir alan eğitimi veren kurum gibi (Fen Edebiyat Fakültelerinde işlendiği gibi) okutulduğu ve bu yaklaşımın onlarda fazla bir kazanç sağlamadığı kanaati ağırlık taşımaktadır.

Tanıkların çoğunluğu (4) Eğitim Yüksek Okulunda öğretim araç-gereçlerinin yetersiz olduğu ve okulda bir üniversite ortam ve ikliminin oluşturulmadığı düşüncesindedir. ÖT 15: *“Bildiğimiz büyük bir liseydik biz. O deli üniversitelilik olayını yaşamadım hiç. (...) 7 saat bilgisayar dersimiz vardı. DOS sisteminden, rehber hazırlamıştık. Şimdi bana çok*

anlamsız geliyor. 4 kişiye bir bilgisayar düşüyordu. Yani, tepegözlerimiz falan da yoktu. Ama bizim tarım dersimiz vardı. Toprak bellemeyi öğrendim ben üniversitede, artı uygulama bahçemiz vardı, tabii ki uygulamaydı, ektik, biçtik; Hani köye gidersek yabancılık çekmeyelim diye.” Eİ 17: “İyi-kötü materyal kullanıyorduk. Hatta bazı materyallerimizi kendimiz hazırladık. Mesela bir eğitime giriş dersi için mevsim şeridini kendimiz hazırlıyorduk. Yine resim, müzikte belli araç-gereçleri kullanıyorduk.” GC 16: “Materyal olarak sadece bir kitap vardı, başka bir şey yoktu o zaman. Ne bilgisayar ne projeksiyon.”

Tanıklar derslerin genelde teorik (4) olduğu, uygulamanın ise öğretmenlik uygulaması ile sınırlı tutuldu görüşündedir. Bunun nedeni, programın temel dersler ağırlıklı şeklinde yapılması olabilir. Öğretim yöntemi olarak düz anlatım (4) gibi geleneksel yöntemin etkin kullanıldığı görülmektedir.

ÖT 15: *“Teorik ve pratik derslerimiz vardı. Teorik olan derslerimizi hocalarımız anlatırdı. Müzikte piyano vardı. Hocamız piyanodan çalardı, biz flüt çalardık.”* Eİ 17: *“Düz anlatım, deney veya uygulamaya yönelik çalışmalarımız azdı.”* YÖ 19: *“Dersleri okul içinde yapardı. Uygulaması falan yoktu. Sadece teorik bilgiler. Öğretmenlik uygulaması dersi de sadece bir aylıktı.”* DG 20: *“Uygulamalı dersler vardı. Resim, iş eğitimi, iş teknik dersi, o dersler vardı. Onun dışında hepsi teorikti.”*

Tanıklar vize ve final sınavlarından söz etmişlerdir. Bu sınavlar genelde teste dayalı (3) ve yazılı (2) şeklindedir. Anlatılara göre bu sınavların daha çok bilişsel düzeye yönelik bilgileri ölçtüğü söylenebilir.

Eİ 17: *“Normal iki vize en az ve final sınavları yapılırdı. Okulumuz az mezun veren okullardan biriydi. Çok fazla mezun vermiyorduk. İki yıllık olmasına rağmen iki yılda bitiren sayısı azdı. Herhalde biraz sıkı tutuyorlardı işi hocalarımız ve bununla da övünüyorlardı. İşte “biz çok sıkı tutuyoruz işi” anlamında bir yaklaşım sergiliyorlardı. Ben bunun çok doğru olduğunu düşünmüyorum tabii. Yani 360 kişi, mezun olma durumundaki öğrenci okul bitirme sınavına giriyor ve 8 kişi mezun oluyor.”* DG 20: *“Genelde sınavlarımız klasikti. Bir tek psikoloji öğretmenimiz vardı, o tek kelimelik sınav yapardı, boşluk doldurmaca. Diğerlerin çoğunluğu test yapardı, klasik yapardı. Şok olduğum sınav çeşidi o olmuştu. Çünkü bir cümlenin içinden bir tek kelimeyi eksik bırakıp onu tamamlamamızı istiyordu. Böyle bir şey tamamen ezberle dayalıydı.”*

Tanıkların anlatılarına göre öğretmenlik uygulaması son sınıfta dördüncü yarıyılın son bir ayında yapılmaktadır. Tanıklar uygulama eğitiminin süresini genelde az (4) bulmuş ve daha uzun süreli ve etkili uygulama eğitimine işaret etmişlerdir.

ÖT 15: *“Staj zamanında bir hafta boyunca gidiyorduk. Önce gözlemimiz oluyordu. Üçer arkadaş veya dörder arkadaş bir sınıfa giriyorduk; birimiz anlatırken diğerleri dinliyordu. Artı, sınıfın öğretmeni de orda duruyordu. Kendi hocamızla birlikte hep birlikte koordine oluyordu.”*

GC 16: *“İkinci sınıfın ikinci yarısında bir ay Turgut Reis’te bir ay staja gittik. Bir hafta falan dinleyici olduk. Onun dışında hemen ders anlatmaya başladık. Sonra bir de dosya hazırladık.”* Eİ 17: *“Süresi bir aydı, yanlış hatırlamıyorsam. Bu sürenin az olduğunu ve uygulamanın daha geniş kapsamlı yapılması gerektiğini düşünüyorum.”* DG 20: *“Okulda dört hafta uygulamamız vardı. Birinci hafta izliyorduk dersleri. İkinci hafta bir saat, üçüncü hafta iki saat, dördüncü hafta tam gün ders anlatıyoruz.”*

Eğitim yüksek okulu tanıkların anlatılarına göre de öğretmenlik becerisi kazandırma noktasında uygulama ya da okul stajlarının yetersiz olduğu söylenebilir.

- **Kurumsal Gelişim**

İlköğretmen okulunda genel kültür ve alan eğitimine yönelik dersler ağırlıkta iken eğitim enstitüsünde daha çok meslek bilgisi ve sınıf öğretmenliği alanına yönelik dersler ağırlık kazanmıştır. Eğitim yüksek okulunda ise genel kültür derslerinin ağırlığı arttırılmıştır. Ancak bu kurumlarda okuyan tanıklar, kurumun öğretmen yetiştirme amacını da dikkate alarak daha çok meslek bilgisi derslerini ve özellikle uygulaması olan dersleri anımsamış ve meslekî beceriye dönük derslere vurgu yapmışlardır. Tanıklar meslekî beceri kazandırma noktasında okullarını pek başarılı bulmamışlardır.

Çünkü okullar, zamanla statü değişikliğine uğrasa da bina, öğretim ortamı, araç-gereç, öğretim elemanı faktörü gibi etkenlerle öğretim yöntem ve teknikleri açısından bir gelişme sağlayamamıştır. Her üç kurumda da geleneksel yöntemlerin etkin kullanıldığı söylenebilir. Bunlar not tutturma, düz anlatım ve soru-cevap şeklinde sıralanabilir. Özellikle eğitim enstitüsünde programa yeni derslerin girmesiyle birlikte not tutturma yönteminin sıklıkla kullanıldığı söylenebilir. Üniversitenin

çatısı altında eğitim veren eğitim yüksek okulunda ise derslerin daha kuramsal bir içeriğe dönüştüğü değerlendirilmesi de yapılabilir.

Öğrencilerin derslerde başarısını ölçmeye yönelik sınavların genelde bilişsel düzeyi ölçtüğü söylenebilir. Bu sınavlar, “yazılı-açık uçlu”, “sözlü”, “test-çoktan seçmeli” şeklindeki sınavlardır. İlköğretmen okulunda bilişsel düzeyin ötesinde bilgi ve becerileri ölçme amacı taşıyan sözlü veya mülakat şeklindeki sınavlar eğitim enstitüsü ile birlikte eğitim yüksek okulunda uygulanmaz olmuştur. Tanıklara göre açık uçlu sorularla uygulanan test tekniği en kolay sınav olarak değerlendirilmiştir. Bunun nedeni öğretmen elemanlarının bu tekniğe yeni alışmaları nedeniyle ezberle dayalı bilişsel soruların ötesinde ölçme aracı hazırlamadaki yaşadığı güçlükler olabilir.

İlköğretmen okulunda “okul stajı” genelde birleştirilmiş sınıfı bulunan köy okullarında yapılmıştır. Tanıklar, köylerde yapmış oldukları stajın kendilerine yararlı olduğu düşüncesini taşımaktadır. Eğitim enstitüsü ve eğitim yüksek okulunda yapılan stajların ise, sürelerinin kısa olması ve şehir okullarında yapılması gibi nedenlerle etkili olmadığı görüşü ağırlıktadır.

d) Mezunların Atanma Durumları

2000’li yıllara gelinceye dek öğretmen açığı olduğundan öğretmen yetiştire kurumlardan mezun olanların mesleğe geçişleri, başka bir ifade ile atanmaları ciddi bir sorun olmamıştır. Ancak nitelikli öğretmenlerin seçimi ile ilgili bazı sorunlardan söz edilebilir (Uygun, 2005; Akyüz, 2007). Bundan dolayı tarihsel süreç içerisinde öğretmen olarak görev yapmış tanıkların mesleğe nasıl atandıklarına ilişkin sözlü anlatılarının betimlenmesi önemlidir.

• İlköğretmen Okulu

Tanıkların anlatılarına göre okuldan mezun olanlar ihtiyaç olduğu için sınavsız doğrudan mesleğe atanmışlardır. Anlatılarda yatılı olan öğrencilerin mağduriyeti daha fazla olan yerlere atandığı söylenebilir. Onlardan çoğunluğu köylere (5), biri de öğretmen okulunu gündüzlü okuduğu için kendi memleketinde kent merkezine atanmıştır. Köylere atanan stajyer öğretmenler, kendilerine rehberlik edecek kıdemli öğretmenlere ihtiyaç hissetmişlerdir.

ÇK 2: “Bizi verdiler Kayseri’ye, gittim. Ben şanslıydım gittiğimde; köyümde üç-dört tane öğretmen ağbeylerim vardı. Onlardan bayağı

şeyler öğrendim. Ama yatılı olup da doğuya giden tek başına köyde kalan kişi, diğer köyler de çok uzak, o öğretmenliği kimden öğrenecek?” MA 3: “Bizim zamanımızda (1964) imtihan yok idi. (...) Direk olarak istediğim şehri, gündüzlü okuduğum için Çanakkale merkez istedim. Merkezden kura çekimi neticesinde burada (Çanakkale merkez) başladım. HY 6: “(19)61-62 öğretim yılında mezun oldum. Yani 62'nin Haziran ayı sonunda diplomamızı aldık. Ondan sonra tabi, bizim müracaatlarımızı Öğretmen Okulu idaresi yaptı ve Ankara'ya gönderdi. Yani Millî Eğitim Bakanlığına gönderdi. Yani biz herhangi bir atanma talebinde bulunmadık. 31 Temmuz 1962'de göreve başladık; Bilecik'in Bozüyük kazasının damlacık köyünde.” SÖ 4: “Benim ilk tayin yerim Sivas. Sivas'ın Hafik ilçesine 25 kilometre uzaklıkta bir köy. Ben oraya yayan gittim. Hoca nasıl geldin dediler. Ne var dedim. Korkmadın mı? Ne var korkacak? Köy çocuğuyum ben, korkmam öyle kurttan kuştan.”

• Eğitim Enstitüsü

Enstitülü tanıkların anlatılarına göre mezun olan öğretmen adayı Millî Eğitim Bakanlığı'na başvurması halinde kura yöntemi ile atanabilmektedir. Ancak bu atamalar sırasında siyasi hükümetlerin de etkili olduğu anlatılardan çıkarılabilir. Genelde ilk atamalar köylere (3) yapılmıştır. Atanmak için öncelikle tam teşekküllü “sağlık raporu” nun gerekliliğinden söz eden bir anlatı da önemlidir.

NS 7: “Kurayla belirlendi bizim atamalarımız. Tabi biz gitmedik kuralara. Bakanlıkta çekildi kuralar. Daha sonra bizlere bildirildi. Benim ilk tayin yerim Rize Gündoğdu ilçesidir.” KM 8: “Biz Haziranda mezun olduk. O ara (1970'li yıllar) tabi bir iktidar değişikliği olduğu için bizim atamalarımız geç kaldı. Onun için Kasım döneminde göreve başladık. Bazı arkadaşlarımız Ekim'de göreve başlamıştı. Atanmamız o şekilde oldu, sınav yoktu.” ŞÖ 9: “Mezun olduktan sonra (1979) biz rapor aldık. Yani görevle ilgili sağlam raporu... Raporu aldıktan sonra müracaat ettik, hemen atamamız yapıldı.” ŞÇ 10: “Başvurdum, işte açıklandı, valiliğe geldi. Babam beni köyüme (grev yerime) götürdü. O zaman 79 yılıydı, Kasım ayıydı, siyasi dönemin yoğun olduğu günlerden biriydi. Babam gönüllü yanıma geldi. Hatta ben utanmıştım babam var diye. Ama işte çoğunluğu babasıyla gelmişti.” Aİ 12: “O zaman bize bir kâğıt getirdiler. Dediler ki tayin isteyeceksiniz. Üç tane il seçebiliyorduk. Ben birincisi Çanakkale, Çanakkale olmayınca ikincisi Çanakkale yazdım. Olmaz ama, şey bilmiyorsun, bilmediğimiz için bir de yakın yerleri yazdım, okul idaresine teslim ettim. Kasım ayında bizim tayinimiz

çıktı Balıkesir'e" SB 14: "Mezun olan herkes Millî Eğitim Bakanlığı tarafından kura çekilerek atanıyordu. Bizden önceki dönemler, bizzat kendileri kura çekti, bizde ise otomatik bir kura çektiler, nasıl yaptılar? Bilmiyorum, ama biz kura çekimine gitmedik."

- **Eğitim Yüksek Okulu**

Eğitim yüksek okulu mezunları arasında okuldan mezun olur olmaz hiçbir şart olmaksızın atanmalar olduğu gibi, yeterlik sınavına girerek atanmalar da olmuştur. Buna ilişkin bazı anlatılar şöyledir:

GC 16: "Nasıl atandım biliyor musun? Biz hemen diplomayı aldık, dediler ki, 12 fotoğraf ve nüfus kâğıdınızı getirin. Verdik onu okula, kuldan bir öğretmen her türlü evrakı yaptı, her şeyi hazırladı, koydu çantasına, götürdü Ankara'ya. Bir ay sonra tayinimiz çıktı (1983)." Eİ 17: "O zaman (1987) atanmak için yeterlik sınavı vardı, direk olarak atanmamız mümkün değildi. Bir yeterlilik sınavına tabi tutulduk. Bu sınavda aldığımız puan ve başarı sıralamasına göre açık olan iller bazında atanmamız yapıldı. Bakanlık düzeyinde yapılan bir sınavdı o. Telgraf yoluyla atama emirlerimiz geldi bize: "Kars ili Millî Eğitim Müdürlüğü emrine atandınız. Şu tarih kadar göreve başlamanız gerekmektedir" diye küçük bir kâğıttı." YÖ 19: "O zaman da (1987) sınav vardı. Bugünün benzeri bir sınavdı ama genelde herkes kazanıyordu." DG 20: "Yeterlik sınavına girdik. Bizim dönemimizde ilk yeterlik sınavı çıktı (1987). Ben o ara, tayinim Doğuya çıkmasın diye evlendirildim. Evlendim kendi isteğimle. Doğuya tayininin çıkmasını istemiyordum. Fakat yeterlik sınavının sonucunda bana bir belge geldi. Sonuç belgesi, işte puanım yazıyordu, Türkiye genelindeki sıralamam yazıyordu, başarılı olup olmadığım yazıyordu, en altında da "Diyarbakır il emrine görevlendirildiniz..." Şimdi be onu alır almaz şaşırımdım. (...) O sene bir prensip kararı alınmış: Kesinlikle görev yerinize gidip başlayacaksınız. Sonra eş durumu belgenizi ibraz edeceksiniz." ÖT 15: "Biz o dönemin şanslılarıydık. Hem bitirme sınavı kalktı hem de yeterlik sınavı yoktu. O zaman bizde "yeterlilik sınavı" vardı. Yeterlik sınavı bizde kalktı. Öğretmen açığı çok fazlaydı ben mezun olduğum yıl (1990)."

Anlatılara göre öğretmen açığının yoğun olduğu dönemlerde mezunlar sınavsız atanmıştır. Ancak atama için yeterlik sınavının yapıldığı yıllarda ise, sınav sonucu daha çok görev yerini belirlemede etkili olmuştur.

Diğer türlü yine ihtiyaç olduğundan mezunların çoğunluğu hemen hemen atanmıştır.

- ***Kurumsal Gelişim***

Her üç kurumda mezunlar öğretmen açısından dolayı genelde doğrudan mesleğe atanmışlardır. Ancak 1980 öncesi dönemde eğitim enstitüsü mezunlarının atanmasında her ne kadar kura sistemi olsa da politik etkenlerin etkili olduğu söylenebilir. Kurumlardan mezun olan öğretmenler, büyük çoğunlukla köylere öğretmen olarak atanmışlar ve buralarda tek öğretmen olarak deneyimsizliklerini ileri sürerek kaygılarını dile getirmişlerdir.

Sonuç ve Genel Değerlendirme

Çalışma sonucunda Çanakkale’de öğretmen eğitimi veren “ilköğretmen okulu”, “eğitim enstitüsü” ve “eğitim yüksek okulu” kurumlarından mezun olan öğretmenlerin sözlü tanıklıklarına dayalı olarak ilgili kurumların yapısı, eğitim-öğretim ortamı, öğrenci durumu, öğretim kadrosu, eğitim-öğretim faaliyetleri ve mezunlarının atama durumlarına yönelik aşağıdaki sonuçlara ulaşılmıştır.

İlköğretmen okulunun, yönetmelikte yer alan koşulları sağlayan öğrenciler arasından sınavla seçim yaptıkları anlaşılmaktadır. Bu okulların öğrenciler tarafından genellikle bilinçli olarak değil fakirlik, iş sahibi olma gibi sebeplerle tercih edildikleri görülmektedir. Yatılı okuma imkânın erkek öğrencilerin bir kısmına tanınmış olmasının da bu seçimde etkisinin büyük olduğu anlaşılmaktadır. Okul ikliminin oluşmasında ve dostane ilişkilerin gelişmesinde okulun yatılılık özelliğinin etkili olduğu düşünülmektedir. Binalar yapısal olarak eksik olarak nitelenmekte ise de dersliklerin derslere göre dağılması ve laboratuarlara yönelik övgüler ilgi çekici görülmektedir.

Eğitim enstitüsünde ise; öğrenci seçimlerinin Üniversitelerarası Seçme Sınavının yanında Milli Eğitim Bakanlığı tarafından hazırlanan sorularla enstitülerin kendilerince uygulanan ve değerlendirilen yazılı ve mülakat sınavlarıyla yapıldığı gözlenmektedir. Enstitüye girişte politik etkilerin belirleyici olduğu görülmektedir. Öğrencilerin enstitüyü tercih sebepleri genellikle ilköğretmen okulları ile benzerdir. Okullar fiziki koşullar ve araç-gereç donanımı olarak yetersiz bulunmaktadır.

Eğitim yüksek okulunun 1983 yılında Trakya niversitesi'ne bağlı olarak iki yıllık eğitim veren bir eğitim-ğretim veren kurum olarak açılmasının ardından 1989-1990 yıllarında ğretim süresinin dört yıla uzatıldığı görülmektedir. Merkezi yerleştirme sınavıyla gelen öğrencilerin büyük çoğunluğunun bu okulu bilinçli olarak seçmedikleri görülmüştür. Adı geçen kurumda öğrenim görmek için iki basamaklı olan seçme sınavının sadece ilk basamağında başarılı olmanın yeterli olabilmesi dikkat çekicidir. Okulun fiziki yapısına ilişkin yeterli veri toplanamamıştır.

Kurumların yönetici ve özelliklerine ilişkin toplanan verilerde yönetici özelliklerine vurgu yapılmadığı gözlenmiştir. İlköğretmen okulunda öğretmenlerin öğrencilerle ilişkileri çok sıcak, samimi olarak değerlendirilmiştir. Eğitim enstitüsünde ise siyasi yakınlığın etkili olduğuna ilişkin açıklamalar yapılmış, eğitim yüksek okulunda da katı disiplinli bir ilişkinin varlığından bahsedilmiştir.

Eğitim-ğretim faaliyetleri açısından, ilköğretmen okulunda genel kültür ve alan eğitimine yönelik dersler ağırlıkta iken, eğitim enstitüsünde daha çok meslek bilgisi ve sınıf ğretmenliği alanına yönelik derslerin ağırlık kazandığı görülmektedir. Eğitim yüksek okulunda ise genel kültür derslerinin ağırlığının daha da arttığı görülmektedir. Okullar meslekî beceri kazandırma noktasında pek başarılı bulunmamışlardır. Her üç kurumda da not tutturma, düz anlatım ve soru-cevap gibi geleneksel ğretim yöntemlerinin etkin kullanıldığı gözlemlenmiştir. Özellikle eğitim enstitüsünde programa yeni derslerin girmesiyle birlikte not tutturma yönteminin sıklıkla kullanıldığı belirtilmiştir. Üniversitenin çatısı altında eğitim veren eğitim yüksek okulunda ise derslerin daha kuramsal bir içeriğe dönüştüğü söylenbilir. Değerlendirme boyutuna bakıldığında, ilköğretmen okulunda sözlü ve yazılı sınavlara yer verildiği görülmektedir. Bu kurumda lme-değerlendirme amaçlı çoktan seçmeli sorular kullanılmamaktadır. Eğitim yüksek okulunda, ğrenci başarısını değerlendirmek için çoktan seçmeli ve açık uçlu sorulardan oluşan vize ve final sınavlarının yapıldığı görülmektedir. Her üç okul tipinde de değerlendirmelerin geleneksel bir çizgide bilişsel alana yönelik yapıldığı göze çarpmaktadır. İlköğretmen okulunda "okul stajı"nın genelde birleştirilmiş sınıfı bulunan köy okullarında yapıldığı ve tanıklar tarafından verimli olarak değerlendirilmesi dikkat çekmektedir. Eğitim enstitüsü ve eğitim yüksek okulunda yapılan stajların ise, sürelerinin kısa

olması ve şehir okullarında yapılması gibi nedenlerle etkili bulunmamıştır.

Mesleğe atanmaya ilişkin; ilköğretmen okulu mezunlarının herhangi bir sınava girmeden öğretmenlik yaşamına başladıkları, enstitü mezunlarının bir kısmının MEB'e başvurarak kura yoluyla atandıkları gözlenmektedir. Kurayla yapılan atamalarda siyasi hükümetlerin etkili olduğu göze çarpmaktadır. Eğitim yüksek okulundan mezun olur olmaz atananlar olduğu gibi yeterlilik sınavından başarılı olma şartıyla atanarlara da rastlanmaktadır. Her üç okulun mezunları da çoğunlukla köylere öğretmen olarak atanmışlar ve buralarda tek öğretmen olarak deneyimsizliklerini ileri sürerek kaygılarını dile getirmişlerdir.

Çalışma sonucunda Çanakkale ilindeki ilköğretmen okulu, eğitim enstitüsü, eğitim yüksek okulunun günümüz eğitim fakültesini gelişimine kaynaklık etmelerine karşın eğitim kurumlarının düzeninin ve gelişiminin toplum ve toplumsal olaylarla ilişkili olduğu sonucuna varılmıştır. Bu kurumların yapısında bazı değişikliklere gidilse de, bu değişiklikler her zaman kurumun niteliğini artırmaya yönelik bir gelişme olarak değerlendirilemez. Örneğin 1980'den önce lise üzerine iki yıllık eğitim veren eğitim enstitülerinde öğrenci seçiminde, eğitim-öğretim etkinliklerinde hatta öğretmen adaylarının atanmasında politik etkilerin belirleyici olduğu görülmektedir. Oysa ki, öğretmen eğitiminin süresi lise düzeyi üstüne çekilmiş ve programları yeniden yapılandırılmıştır. Bu özellikler, geliştirmeye yönelik gibi görünse de aslında öğretmen eğitiminin niteliğini arttırmamıştır.

Kaynaklar

- Akyüz, Y. (2007). **Türk Eğitim Tarihi (M.Ö. 1000-M. S. 2007)**. Ankara: Pegem Yayınları.
- Arslanoğlu, İ. (1998). **Kastamonu Öğretmen Okulları**. İstanbul: MEB Yayınları.
- Baum, W. K. (1987). **Transcribing and Editing Oral History**. Nashville: American Association for State and Local History.
- Counce, S. (2001). **Sözlü Tarih ve Yerel Sözlü Tarih Kuramı**. İstanbul: Tarih Vakfı Yurt Yayınları.
- Dilaver, H. (1994). **Türkiye’de Öğretmen Yetiştirme ve İstihdam Şartları**. İstanbul: Milli Eğitim Basımevi.
- Gardner, P. (2003). “Oral History in Education: Teachers Memory and Teachers History”. **History of Education**. Vol.32, No.2.
- Öztürk, C. (2005). **Türkiye’de Dünden Bugüne Öğretmen Yetiştiren Kurumlar**. İstanbul: Millî Eğitim Bakanlığı Yayınları.
- Sözlü Tanık Anlatıları (AB 1, CK 2, MA 3, SÖ 4, OD 5, HY 6, NS 7, KM 8, ŞÖ 9, SC 10, ON 11, Aİ 12, HB 13, SB 14, ÖT 15, GC 16, Eİ 17, HC 18, YÖ 19, DG 20).
- Thompson, P. (1999) **Geçmişin Sesi**. (Çev. Ş. Layıkel). İstanbul: Tarih Vakfı Yurt Yayınları.
- Uygun, S. (2005). “Türkiye’de Geçici Öğretmen İstihdamı Sorunu”. **XIV. Ulusal Eğitim Bilimleri Kongresi (28-30 Eylül 2005)**. Cilt 1. Denizli: Anı Yauncılık.
- Uygun, S. (2007). **Tanıkların Dilinden Bir Dönem Öğretmen Okulları**. Ankara: Millî Eğitim Bakanlığı Yayınları.
- Uygun, S. (2009) **Çanakkale’de Eğitim ve Okullar Tarihi (1839-2009)**. İstanbul: Kriter Yayınevi.
- www.comu.edu.tr/genelbilgiler . tarihçe ve sayılarla COMU (13.03.2010).

